

Lásztity Péró

FELEDÉSBE MERÜLT BUDAPESTI SZERB NAPILAPOK

Dujmov Dragomir: *Feledésbe merült budapesti szerb napilapok / Заборављени српски листови у Будимпешти*. Kétnyelvű – szerb és magyar – kiadvány. Szerb Fővárosi Önkormányzat–Erzsébetvárosi Szerb Önkormányzat, Budapest, 2007, 116 oldal

Az első szerb nyelvű újság 1791. március 3-án Bécsben jelent meg, *Serbskija novini* címmel. Ebben az időben Szerbia török uralom alatt sínylődött. Az első szerbiai újság, a *Novine serbske* 1834-ben látott napvilágot a jelentős önállóságra szert tett, de még török fennhatóság alatt élő országban. Ebben az időben a Szerbián kívül szétszórtan vagy egy tömbben, idegen uralom alatt élő szerb-ségnek legalább akkora szerepe volt a szerb kultúra és művészet terén, mint az óhazában élőknek. Az első pesti szerb újság a *Serbski narodni list* (később: *Serbske narodne novine*) 1835. július 13-án kerülhetett az olvasók kezébe. A kitűnő Teodor Pavlović (1804–1854) által óvatosan szerkesztett, a korabeli pesti magyar sajtó hatása alatt fejlődő rendkívüli jelentőségű sajtóorgánum a forradalom viharában, 1848-ban szűnt meg. A Habsburg Monarchiában, a magyar szabadságharcot követően a szerb újságírás és -kiadás központja a Vajdaságba, Novi Sad-ra (Újvidék) helyeződött át. Ennek ellenére a magyar fővárosban, köszönhetően annak, hogy a város a kiegyezés után viharos, világvárosi fejlődésnek indult és a történelmi Magyarország versenytárs nélküli erős gazdasági, politikai, kulturális és egyetemi központja lett, illetve maradt, nem szűnt meg a monarchiabeli szerbek budapesti lapkiadása sem. Dujmov Dragomir könyve a kiegyezés és az első világháború közötti időszak budapesti szerb napilapjait mutatja be élvezetes stílusban, két nyelven a szerb és magyar olvasóközönségnek.

Dujmov Dragomir (1963, Katymár) a megjelentetett művek számát tekintve pillanatnyilag a legtermékenyebb szerb irodalmár Magyarországon. Eleinte verseket írt,¹ majd az új évezredben a próza (elbeszélések, esszék, regények) felé fordult.² Mint regényíró, Dujmov 2005-től kezdve a magyarországi szerbek 19–20. századfordulós történetével foglalkozó vagy legalábbis ilyen cselekményű művekben találja meg írói hangját. A *Voz savesti* (A lelkiismeret vonata) című regénye (Budapest, 2005) a battonyai szerbeknek az újonnan megalakult Szerb–Horvát–Szlovén

Királyságba történő optálásával foglalkozik.. A mű 1920-as évekbeli eseményekkel foglalkozik, habár a cselekmény részben a korabeli budapesti szerbek körében játszódik. Az optálás során, melyet a Magyarországgal kötött trianoni békeszerződés tett lehetővé egyfajta lakosságcsere előirányozva, a magyarországi szerbek közel háromnegyede hagyta el az országot. Battonyáról két vonatszerelvényvel a helyi szerbség nagy része távozott, új hazát keresve saját nemzeti közegében. Azonban a kezdeti lelkesedést mára a történelmi kérdőjelek váltották fel, kitűnő alapot szolgáltatva Dujmov prózájának. A szerző másik regénye a *Raskršće* (Válaszúton. Budapest, 2006.) a hercegszántói sokácok egy részének szerb ortodox hitre való áttérését örökíti meg, mely a 19. század legvégén játszódott le. Legújabb könyve, a *Budimske priče* (Budai történetek) című elbeszéléskötet a budai és pesti szerbek 19–20. század fordulójának világát eleveníti fel.

Dujmov Dragomir elbeszélői és regényírói tevékenysége bizonyos mértékben pótolja, lefedi azokat a fehér foltokat és űröket, amelyek a szerb irodalomban és történetírásban tátongtak a magyarországi szerbek múltjának feldolgozásában. Eltérően a 18. századitól³ és a 19. századitól,⁴ a 19. század végi és a 20. század eleji itteni szerbség múltja irodalmi, művészeti és tudományos visszhang nélkül maradt mindaddig. Ez az a korszak, amikor a magyar fővárosban és egyáltalán a Trianon utáni Magyarország területén a szerbség a szórvány helyzetére jutott. A Monarchia szerbségének politikai, gazdasági és kulturális központjai a messzi távolba (Újvidék, Zágráb) kerültek Budapesttől. Ez a korszak elég közel és elég távol is van ahhoz, hogy ne dolgozzák fel megfelelő mértékben sem művészileg, sem tudományosan. Ez a dédnagyapáink és űkapáink kora, így már nincs, aki elmesélné, „hogyan is volt az, az én koromban” (*oral history*), de túl közel van és túl jelentéktelennek tűnik nemzeti szempontból, hogy a hagyományos irányultságú szerb történetírás érdeklődésének homlokterébe kerüljön. Azonban éppen ez a korszak az, amely kulcsfontosságú a mai fővárosi és magyarországi szerbek történetének és azonosságtudatának megértése szempontjából. Ebben a helyzetben Dujmov Dragomir a történelmi témát feldolgozó írók és kutatók által választott szokásos utat járta be: beásta magát a könyvtárba és tanulmányozta a kor helyi szerb sajtóját.

Ennek az aprólékos munkának egyik „mellékterméke” a *Srpske narodne novine*-ben (Budapest, 2007.) megjelent sorozata a *Feledésbe merült egykori budapesti szerb politikai napilapokról (1866–1914)*. Dujmov munkájának különös értékét és érdekességét képezi az a tény, hogy a feladathoz nem történészként nyúlt. Így ez a munka nem Vasilije Đ. Krestić belgrádi akadémikus, történész *Istorija srpske štampe u Ugarskoj 1791–1914* (A szerb sajtó története a történelmi Magyarországon 1791–1914) című, Újvidéken 1980-ban megjelent könyvének más szavakkal történő elmesélését jelenti. Dujmovnak mint írónak, idézve a régi lapok cikkeit, hirdetéseit, melyek a korabeli fővárosi élet számtalan apró részleteit varázsolják elénk, sikerült megelevenítenie (konstruálnia – rekonstruálnia?) egy rég elfeledett világot.

Mindemellett megjegyzendőnek tartjuk, hogy a *Glasnik* című újság példányainak felfedezésével az Országos Széchényi Könyvtárban Dujmov újabb apró adalékot szolgáltatott a magyarországi szerb sajtótörténethez is.

Ez a kis formátumú vékony könyvecske (két nyelven összesen 116 oldal) sikeresen mutatja be a tárgyalt korszak mind a 8 fellelhető szerb napilapját: a *Zastava*-t (Zászló), a *Srpski dnevnik*-et (Szerb Napló), a *Novi vek*-t (Új Évszázad/Új Kor), a *Male novine*-t (Kisújság), a *Srpske novosti*-t (Szerb Újság/Szerb Hírek), a *Glasnik*-ot (Hírmondó/Hírnök/Közlöny), a *Topolá*-t és a *Slobodá*-t (Szabadság). Dujmov külön-külön bemutatja az egyes lapokat. Rendkívül tömören közli az alapvető információkat a lap létrejöttéről, annak körülményeiről, ismerteti a lap felépítését, tartalmát, bemutatja a főszerkesztőt és kitér az általában igencsak rövid életű vállalkozások befejezésére, a lapok „halálára” is. Az egyes újságokról szóló különálló részek ezt követően egy-egy gondosan kiválasztott cikk részletes ismertetésével folytatódnak. A kiválasztott cikkek alkalmasak a lap profiljának, stílusának és céljainak plasztikus bemutatására, ismertetésére, azonban Dujmov ezen is túllép és gyakran olyan cikkeket választ ki, amelyek által a korabeli fővárosi szerb társadalom életébe nyerünk igen értékes betekintést. Így megismerhetjük az egyes lapcsinálók motivációit, gondolkodásmódját, a közöttük folyó, gyakran személyeskedésig fajuló vitákat, a fővárosi szerbség hagyományos ünnepeit, vagy éppen azt, hogy melyek voltak a szerbek kedvenc pesti kávéházai. Dujmov segítségére vannak itt a bőséges reklámok, hirdetések is, melyekben gyakran a fővárosi szerb iparosok, vendéglősök és értelmiségiek kínálják szolgáltatásaikat. A szerző gyakran alig észrevehető, finom iróniával és humorral mutatja be ezt a letűnt, feledésbe merült érdekes világot, ami még élvezetesebbé teszi az egyébként első ránézésre száraz olvasmányt. Az egyes lapokat bemutató kis fejezeteket felfoghatjuk akár ezen újságok jól megrajzolt, tömör (irodalmi) portréjának, az egész könyvet pedig egy kis sajátos „arcképcsarnoknak” is.

A kiadvány szerkesztése jól tagolt, áttekinthető. A könyv első felében találjuk a szerb nyelvű részt és ettől különválasztva a második felében a magyar nyelvű részt. Mindkét rész végére a szerkesztéskor aprólékos végjegyzetek kerültek annak érdekében, hogy a részletek iránt esetleg érdeklődő olvasók jobban eligazodjanak a kor ma már kevésbé ismert szerb és fővárosi művelődéstörténetében. Természetesen, a végjegyzetek összeállítója tekintettel volt arra, hogy a magyar, illetve a szerb olvasó számára más-más tények szorulnak magyarázatra, így ezek tartalmukban különbözőnek egymástól.

Az akár egy nagyobb zakózsebben is elférő könyvecske megjelenésre rendkívül esztétikus, vonzó, jól eltalált, az illusztrációk (az egyes lapok címlapjai) funkcionálisak. Talán egyedül a kis méretből következő szokásosnál kisebb betűméret, ami megnehezíti az olvasást, róható fel a kiadóknak, de ebben is felmentést kell adnunk nekik, hiszen rendkívül szűkös anyagi körülmények között, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségért Közalapítvány támogatásával jelent meg a kötet.

Az első világháborút és az anyaországba való optálás (áttelepülés) sokkját követhetően – ismereteink szerint – hosszas szünet következett be a magyarországi szerb lapkiadásban. Csak 1945-ben jelent meg a közös délszláv és szlovák lap, a budapesti *Sloboda* (Szabadság), illetve az anyagiak hiányában csak pár lapszámot megélt pécsi *Novi svet*. A *Sloboda* délszláv „szekciójából” jött létre a *Naše novine* (A Mi Újságunk), mely egy 1956-os kényszerszünet után 1957-ben *Narodne novine*ként (Népújság) született újjá, hogy 1991-ben átadja a stafétabotot a szerb *Srpske narodne novine*nek (Szerb Népújság, népszerű nevén SNN, azaz «Szi-En-En»), a horvát *Hrvatski glasnik*nak (Horvát Hírmondó) és a szlovén *Porabje*nek (Rábamente). Szimbolikusnak tekinthető, hogy Dujmov írása az elfeledett szerb lapokról, sorozatként éppen a SNN-ben jelent meg, mely névválasztásában is tudatosan vállalta fel a közös délszláv *Narodne novine* és az első szerb politikai lap, a Teodor Pavlović szerkesztette 19. századi pesti *Srbske narodne novine* örökségét.

Úgy gondoljuk, hogy az alacsony példányszám ellenére (300) ez a könyvecske hozzájárulhat a szerb olvasóközönség körében a saját múlt otthonosabb birtokbavételéhez. Ugyanakkor a magyar nyelvű fordítás reményeink szerint hozzájárul majd ahhoz, hogy Budapest mai lakói jobban megismerjék városuk és a velük együtt élő – más vallású és más nemzetiségű – társaik múltját.

Jegyzetek

- ¹ Verseskötetek: *Sunce se nebom bori* (A Nap az Éggel harcol), Izdan, Budapest, 1992; *Nemir boja* (Nyugtalan színek), Izdan, Budapest, 1997; *Meridijani* (Meridiánok), Szerb Országos Önkormányzat, Budapest, 2000. Válogatásokban való szereplés: *Gde nestaje glas?* (Hol tűnik el a hang?), magyarországi szerb és horvát fiatal költők antológiája, Tankönyvkiadó, Budapest, 1984; *Na drugoj obali* (A másik parton), magyarországi szerb és horvát költők antológiája, Beograd / Valjevo, 1984; *Generacijska antologija* (Generációs antológia), magyarországi fiatal szerb és horvát költők antológiája, Pécs, 1991; *Naša poezija u dijaspori* (Költészetünk a diaszpórában), Sarajevo, 1991; *Srpska severnjača* (A szerb Északi Sarkcsillag), szerb költők Szentendréről, Novi Sad, 1994; *Bogotražitelji* (Istenkeresők), vallásos költemények antológiája, Beograd, 1991; *Srpska poetska platenica* (Szerb versfonat), kortárs szerb költészeti antológia, Novi Sad, 2003; *Među svojima* (Otthon), határon túli szerb antológia, Beograd, 2004.
- ² Első regénye 2000-ben jelent meg (*Beli putevi – Fehér utak*, Budapest), amit első elbeszéléskötete követett. (*Zgužvano doba – Összegyűrt kor*, Budapest, 2001), és egy, Vujicsics D. Sztóján (1933–2002) neves magyarországi szerb irodalmár, műfordító és közéleti személyiség emlékének szentelt esszékötet (*Čuvar peštanskog kandila – A pesti méceses őrzője*, Budapest, 2005.). Még ugyanabban az évben egy újabb elbeszéléskötet (*Prevoznik tajni – Titkok fuvarosa*, Budapest, 2005.) következett.
- ³ L. a csongrádi születésű világhírű szerb író, Miloš Crnjanski (1893–1977) *Örökös vándorlás* című nagyregénye.
- ⁴ L. a szentendrei születésű első realista szerb író, Jakov Ignjatović (1822–1889) elbeszélései, memoárjai és regényei a szentendrei, pesti és budai szerb polgárságról.